

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Obrazy SSSR v současné ruské kinematografii

Tomáš Marek

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – ruská studia

Bakalářská práce

Obrazy SSSR v současné ruské kinematografii

Tomáš Marek

Vedoucí práce:

PhDr. Vladimír Naxera, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Chtěl bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Vladimíru Naxerovi, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc, rady a jím věnovaný čas při zpracování této práce.

Obsah

1	Úvod	6
2	Instrumentální politizace dějin jako nástroj politických režimů	9
2.1	Nacionalismus	9
2.2	Propaganda	11
2.3	Instrumentální politizace dějin na konkrétních příkladech.....	12
2.4	Koncept strategického narativu a mýtů Oliviera Schmitta	14
3	Sovětská epocha v současném ruském diskurzu	17
3.1	Restalinizace.....	17
3.2	Sovětská epocha v duálním neshodném narativu	23
3.3	Dokumenty v ruských televizích o SSSR	26
4	Obrazy SSSR v současné režimní ruské kinematografii	29
4.1	Náhled do ruské kinematografie od nástupu Putina k moci.....	29
4.2	Legenda 17 (2013).....	31
4.3	Gagarin – Pěrvyj v kosmose (2013).....	33
4.4	Bitva o Sevastopol (2015).....	35
5	Závěr.....	38
6	Literatura a prameny.....	40
7	Summary	44

1 Úvod

V současnosti se v Rusku natáčí mnohá kinematografická díla zaměřená na období Sovětského svazu. V případě státem dotovaných děl lze najít několik sjednocujících prvků, které se promítají do toho, jakým způsobem tyto filmy vykreslují sovětskou minulost. Tento způsob vyobrazování sovětské minulosti v kinematografické tvorbě je součástí širšího fenoménu, v němž političtí aktéři nebo režimy využívají vhodně uchopenou historii k podpoře vlastních politických cílů (Naxera – Krčál 2016: 39). V Rusku dochází v poslední době především k pozitivní interpretaci sovětské minulosti. Tento trend je patrný například ve školních učebnicích dějepisu nebo na státěm dotované kinematografii, ale třeba i na vlastní interpretaci některých konkrétních událostí, za dob Sovětského svazu, různými médii a institucemi (Nowak 2009: 66–70). Velmi snadno to lze poznat, například ve filmu *Legenda 17*, kde jsou Sověti vyobrazováni jako neústupní hrdinové, kteří odhodlaně bojují za svou vlast s zneprátenými Kanadany, kteří jsou vyobrazováni jako zlí a kteří chtějí Sovětům co nejvíce uškodit. Také je to možné pozorovat na anketě o největšího Rusa. V té poslední se Stalin umístil na prvním místě (Echo24 2017).

Cílem mé bakalářské práce bude rozebrat vybraná kinematografická díla, porovnat je i v závislosti na tom, jak moc se snaží naplnit tendence politizace dějin, a to i v obecném měřítku. V souvislosti s tím, se u těchto děl zaměřím na následující kritéria: hrdinnost a neústupnost sovětského člověka; velikost SSSR; nepřátelé jako ti nejhorší, které je nutné porazit, protože SSSR chtějí zničit. Dále vysvětlit co je instrumentální politizace dějin a jak je v politickém prostředí využívána jako zbraň. Toto podpořit na základě příkladů v obecném kontextu a následně ve druhé kapitole ukázat jakým způsobem dochází k politizaci dějin v současném Rusku a to opět za pomoci využití konkrétních příkladů.

K dosažení těchto cílů si bakalářskou práci rozdělím na tři základní kapitoly. První kapitola bude Instrumentální politizace dějin jako nástroj politických režimů. Za touto kapitolou bude následovat kapitola Sovětská epocha v současném ruském diskurzu a poslední kapitolou budou Obrazy SSSR v současné režimní ruské kinematografii. V těchto kapitolách se budu snažit dosáhnout výše uvedených cílů.

V první části představím obecné principy instrumentální politizace dějin. Zároveň se je pokusím vysvětlit na konkrétních případech. Odkaz historických událostí je politizován a využíván některými politiky či stranami nebo vládami jakožto standardní politický nástroj. Tyto historické události jsou následně interpretovány ve prospěch a k obhajobě politických praktik daných politiků nebo režimů (Krčál – Naxera 2011: 2). Vysvětlení tématu této kapitoly je důležité z toho důvodu, že toto téma je základním obrysem celého tématu a právě z této kapitoly vychází následující kapitoly.

Ve druhé části vztáhnou obecné procesy instrumentální politizace dějin přímo na současné Rusko. Tyto procesy jsou nedílnou součástí praktik, které využívá ruská vláda a státní orgány ve svůj prospěch. Například k legitimizaci vládnoucího režimu, ke snaze vytvořit dojem velikosti státu nebo k obhajobě rozličných politických praktik poukazováním na minulost. Politici se rádi zaměřují na výrazné historické milníky, obzvláště v období Sovětského svazu. Z této kapitoly budu moci navázat další kapitolou, jejíž obsah je dílčím aspektem tématu zde popsané kapitoly.

V posledních několika letech je zajímavé sledovat, jak především v ruské státem dotované kinematografii, která pojednává o období Sovětského svazu, dochází zejména k pozitivnímu vykreslování Sovětského svazu pro potřeby současného vládnoucího režimu v Ruské federaci. Pro režim je důležité ukazovat minulost státu v co nejlepším světle a pak na pozitiva z minulosti případně odkazovat. Zároveň mu to může pomoci v boji se Západem, který dlouhodobě brání rozšiřování mocenských zájmů Ruska. Ruský vládnoucí režim obviňuje Západ z toho, že dělá z Ruska nepřítele (Rotaru 2018: 6), přitom na druhou stranu považuje a snaží se vykreslovat Západ jako nepřítele (Roberts 2017: 33–36). Západ je v této kinematografii záměrně démonizován. To může následně snadno ovlivnit mysl diváků (obyvatel) a ti se ještě více přikloní k vládnoucímu režimu. V této části tak zhodnotím některá kinematografická díla z hlediska toho, jakým způsobem vyobrazují Sovětský svaz. Například vyobrazují sovětský lid jako statečný a neústupný nebo neporazitelný národ stojící vždy za svojí vlastí. Nebo vyobrazují nepřátele jako zkažené a odporné, kteří budou nakonec poraženi. Výběr děl provedu podle těchto kritérií: země původu musí být Rusko, nejstarší rok vydání bude 2010, budou financována státními fondy a musí pojednávat o Sovětském svazu. Vybral jsem tři filmy, se kterými budu pracovat. Bitva o Sevastopol, Legenda 17 a Gagarin: První

v kosmose. Tyto filmy jsem vybral na základě výše uvedených kritérií. I přesto, že existuje více filmů, které splňují tato kritéria, pokládám tyto tři filmy za dostačující množství, které zde budu potřebovat. Zde popsaná kapitola poté odráží vůbec celé téma bakalářské práce a je tak nepostradatelnou součástí práce.

Jako jedny ze zdrojů, které použiji, budou například odborné články od autorské dvojice Petr Krčál – Vladimír Naxera, v nichž se právě věnují instrumentální politizaci dějin a to na přímo konkrétních příkladech (Naxera – Krčál 2015; 2016; Krčál – Naxera 2011; 2015). Texty od této autorské dvojice mi budou nápomocny zejména v první kapitole bakalářské práce. Dále budu pracovat například s díly Ernesta Gellnera a Miroslava Hrocha. Díla od obou autorů pojednávají o nacionalismu, což je důležitý prvek, jenž často úzce souvisí s instrumentální politizací dějin (Hroch 2003; Gellner 2003). A využiji také odborných textů Thomase Sherlocka (Sherlock 2016) či Ekateriny Kalininy (Kalinina 2017) a to především v druhé kapitole této práce. Tyto texty pojednávají o tom, jak je v současném ruském prostředí interpretováno o Sovětském svazu.

2 Instrumentální politizace dějin jako nástroj politických režimů

Jak už bylo zmíněno v úvodu, historie a její odkaz je častou pomůckou v rukách politiků či jiných aktérů. Ti ji manipulativně zakomponují do svých projevů, tezí nebo myšlenek. A zde s ní pracují takovým způsobem, aby jejich názory nebo činy díky ní, byly co nejlépe legitimizovány v očích společnosti (Randák 2008: 14). Politici se často zaměřují na události jako státní svátky a jejich následné veřejné oslavy, které mají co dočinění s historickými událostmi (Naxera – Krčál 2016: 30). Tyto oslavy svátků, tak slouží také k tomu, aby byl jejich odkaz nadále zásadním prvkem ve společenském myšlení daného státu a posiloval jím například legitimitu vládnoucího režimu. A ten se k tomuto odkazu mohl neustále vracet a poukazovat na něj (Naxera – Krčál 2016: 30). „Všechny národní historie, jakkoli se zdánlivě odehrávají v minulosti, se de facto týkají hlavně přítomnosti a vnímají minulost skrze prizma interpretací, jež vyžaduje současná doba“ (Košťálová 2012: 63). Lidská společnost má tendence kontrolovat reinterpetaci minulosti a tím zavést jediný ideologický diskurz (Michela 2008: 2). „Pravidelně reprodukováné představy o minulosti jsou součástí velkých komplexů národních příběhů, [...]“ (Michela 2008: 3). Ať už se jedná o jakékoli politiky, všichni se často obracejí k svému národu a jeho kořenům. Proto považuji za vhodné, zde krátce seznámit čtenáře s termínem *nacionalismus*.

2.1 Nacionalismus

Termín národ vychází z latinského natio. Původně měly různé jazyky jiné označení pro národ, ale později se ustálilo právě latinské natio, ze kterého se následně vycházelo i v ostatních jazycích (Hroch 2003: 11). Carlton Hayes považuje nacionalismus za „spojení patriotismu s vědomím národnosti“ (Hayes cit. dle Hroch 2003: 15). Podle Eugena Lemberga je nacionalismus, když člověk oddaně prosazuje celek (stát, kmen, etnická skupina) nad sebe sama (Hroch 2003: 16). Karl W. Deutsch definoval národ jako „pospolitost komplementární komunikace“, to má být skupina, ve které její členové komunikují snadněji než se členy jiných skupin. A z této pospolitosti následně vznikne společně sdílená národní kultura a národní uvědomění tzn. nacionalismus (Hroch 2003: 16). Dále je zde označení nacionalismu Hanse-Ulricha Wehlera jako „ideového systému,

který slouží vytvoření, mobilizaci a integraci většího solidárního svazu – národa“ (Wehler cit. dle Hroch 2003: 19–20). Podle Hanse Kohna je „nacionalismus politické přesvědčení, které představuje základ soudržnosti moderních společností a legitimizuje jejich nárok na autoritu. Nejvyšší loajalitu převážné většiny národa orientuje na národní stát, ať už existující ve skutečnosti nebo jen jako předmět tužeb. Národní stát se pokládá nejen za ideální, „přirozenou“ či „normální“ formu politické organizace, ale také za nepostradatelný rámec veškeré společenské, kulturní a ekonomické aktivity“ (Hroch 2003: 87). Eric Hobsbawn mimo jiné říká, že nacionalismus je historický jev, produkt poměrně nedávné minulosti, sám podléhající změně a s mizivou pravděpodobností, že bude trvat neomezeně (Hroch 2003: 124). Ernest Gellner označuje nacionalismus za specifický projev patriotismu (Hroch 2003: 20). Také Ernest Gellner říká, že: „Nacionalismus je politický princip, který z kulturní podobnosti činí fundamentální sociální pouto. Ať už mezi lidmi existují jakékoli principy autority, jejich legitimita závisí na tom, že členové dané skupiny patří ke stejné kultuře (neboli, jazykem nacionalismu řečeno, ke stejnému národu)“ (Gellner 2003: 17). Z tohoto všeho vyplývá, že pojem nacionalismus je i podle autorů, kteří se jím zabývali velmi těžké definovat a nemusí panovat úplná shoda, o co se jedná. Nicméně nacionalismus je možné definovat jako jisté přesvědčení, kdy se klade důraz na vlastní národ (v rámci národního státu), který je aktivně podporován.

V duchu nacionalistického pojetí se následně například politici obracejí k historickým událostem spojeným třeba s úspěchy vlastního národa. Historické události daného národa jsou dlouhodobě uchovávány v kolektivní paměti tohoto národa, na nichž byl následně vytvořen obraz „národního nepřítele“. Na tohoto národního nepřítele je svalována vina za dlouhodobé útrapy daného národa. Jako „národní nepřítel“ tak bývá označován nejvíce sousední národ jako přímý konkurent nebo třeba národ, který má punc „obětního beránka“ a během krizí je následně snadným cílem (Košťálová 2012: 88).

2.2 Propaganda

Propaganda je nedílnou součástí vládnoucího režimu v Rusku. Tu využívá v rámci své hybridní války zejména na Ukrajině, ale je i šířena pomocí spřátelených webů po celém světě.

Slovo propaganda bylo poprvé použito Vatikánem v 17. století. Svůj negativní význam získalo především během 1. světové války v letech 1914–1918. Jako první zstandardizovali používání propagandy Britové. Později ji ve velké míře začali využívat Sověti a nacisté, ale i Američané (Taylor 2003: 2–4). Definice propagandy je mezi autory nejednotná, nicméně většina se shoduje na tom, že jde o manipulaci ve smyslu změny názoru jednotlivců. Například Edward L. Bernays říká, že „inteligentní lidé si musí uvědomit, že propaganda je moderním nástrojem, pomocí něhož mohou bojovat za produktivní cíle a pomoci vytáhnout řád z chaosu“ (Bernays 1928: 156). Také definuje moderní propagandu. „Moderní propaganda je důsledné, trvalé úsilí vytvořit nebo utvářet události ovlivňující vztahy veřejnosti k podniku, myšlence nebo skupině“ (Bernays 1928: 25). Definice propagandy podle Jacquese Ellula: „Propaganda je soubor metod využívaných organizovanou skupinou, která chce ve své činnosti vyvolat aktivní či pasivní participaci masy jednotlivců, psychologicky sjednocených prostřednictvím psychologických manipulací a začleněných do organizace“ (Ellul 1973: 61). Taylor zmiňuje, že „[p]ropaganda je o přesvědčování lidí, aby dělali věci, které prospívají těm, kteří je přesvědčují, ať už přímo nebo nepřímo“ (Taylor 2003: 6). A Garth S. Jowett a Victoria O'Donnell, v knize *Propaganda & Persuasion* píší, „Propaganda je záměrný, systematický pokus formovat vnímání, manipulovat s poznáním a přímým chováním, aby se dosáhlo reakce, která podporuje požadovaný záměr propagandisty“ (Jowett – O'Donnell 2015: 7). Lze konstatovat, že mezi autory panuje shoda na tom, že propaganda je tedy činnost, která je zaměřena na změnu názoru cílové skupiny na danou záležitost.

Propaganda v rukou státu má snahu vyvolávat nacionalistické tendence právě ve svých obyvatelích jako cílové skupině. Má snahu jasně se vymezit proti jinému národu/státu (nejlépe z něho vytvořit „národního nepřítele“) a vyvolat u něho nedůvěru vlastních obyvatel a v současnosti díky technologiím často i u obyvatel tohoto státu.

Rusko dnes aktivně využívá propagandu skrze různá média. Ať už jsou to všemožné webové stránky nebo televize nebo další prostředky. Televize je mocným nástrojem hlavně v samotném Rusku. Tamější obyvatelé televizi sledují skutečně ve velkém¹ a díky její kontrole státem, tak není pro režim problém vybírat vhodné informace (často upravené) a manipulovat s nimi své občany. Russia Today (RT) je televizní stanice vysílající propagandu jak na domácí půdě, tak i na zahraniční, a to i v několika jazykových mutacích (Paul – Matthews 2016: 2). Existuje ale i celá řada dalších televizních stanic vysílajících propagandu, třeba Rossija 1 nebo NTV. V zahraničí se také následně využívají webové stránky a stejným způsobem jako v televizi jsou podávány informace zahraničním (v tomto případě) čtenářům. Zářným příkladem jsou weby jako je Sputnik (opět v jazykových mutacích pro cílové země) nebo u nás populární proruský (ale nikoli ruský) web Aeronet a další.

2.3 Instrumentální politizace dějin na konkrétních příkladech

Téma politizace dějin lze velmi dobře vidět na práci autorské dvojice Krčál – Naxera. Ti se již nějakou dobu věnují oslavám Slovenského národního povstání (SNP) v Banské Bystrici a Slavnostem svobody v Plzni a ve svých textech provádějí analýzy oslav a projevů politiků při těchto oslavách. Dále je to možné vidět na příkladu známých českých politiků. Jedním z nich je Miloš Zeman. Ten z pozice prezidenta republiky má velký prostor pro vyjadřování se v médiích a na veřejnosti. Právě díky tomu je možné u něho velmi snadno zpozorovat využívání různých událostí z dob minulých a provazování těchto událostí se současnými problémy. Podobně to platí i pro poslance Václava Klause mladšího.

Pro ilustraci v následujících řádcích uvedu příklady ze slovenského a českého prostředí. SNP je ve slovenském kulturním pojetí velmi důležité a je součástí slovenské historie a mytologie. Pro slovenské politické představitele je odkazování se k SNP každoroční, lze konstatovat, povinností, kterou ale ve svých projevech následně využívají ve svůj prospěch (Naxera – Krčál 2016: 30). Nejvíce výrazným a nejčastějším příkladem

---

¹ Podle průzkumu Levada Centrum, získává 85 % Rusů informace z televize (The Moscow Times 2018).

spojování odkazu SNP se současnými problémy je dnes již bývalý premiér Fico. Na oslavách SNP v roce 2015 mimo jiné pronesl: „Slovenské národní povstání je perla, kterou by se chtěl pyšnit příslušník každého národa a státu. Tato perla nám umožňuje hovořit pravdy“ (Fico cit. dle Naxera – Krčál 2015: 56). Za tuto pravdu Fico považuje kupříkladu zrazení (Česko)Slovenska Západem v Mnichově. Na to navázal kritikou EU a jejího řešení migrační krize. Na rozdíl od EU u Ruska přešel k pochvalným slovům. „Vážím si příslušníků všech spojeneckých armád, ale je třeba zdůraznit, že Slovensko osvobodili příslušníci Rudé armády a Rumuni“ (Fico cit. dle Naxera – Krčál 2015: 57). Následně vyjádřil své díky lidem, kteří ho nekritizovali a naopak podpořili za to, že položil věnec v Moskvě na hrob neznámého vojína během květnových oslav konce války (Naxera – Krčál 2015: 57). Zde Fico – kritik migrační politiky EU a podporovatel Ruska, podpořil své názory propojením historické události se současnými problémy. Také si neodpustil vymezení se proti politickému soupeři Kotlebovi, (který je označován za neonacistu) když prohlásil: „Je třeba chránit tradice, hodnoty a demokracii, a když je nebudeme před emigranty dostatečně chránit, vyhrájí ve volbách fašisti a nacisti, kteří se tohoto problému zhostí úplně jinak. Vyhráli by ti, proti kterým bylo vedeno Slovenské národní povstání“ (Fico cit. dle Naxera – Krčál 2015: 58). Lze konstatovat, že spojil boj SNP proti nacismu a fašismu se současným politickým bojem proti Kotlebovi.

Na Slavnostech svobody konaných v roce 2015 u příležitosti Pietního aktu Obětem 2. světové války a padlým československým a spojeneckým letcům mimo jiných pronesl proslov 1. náměstek primátora města Plzeň Martin Baxa. V projevu spojil osvobození Plzně spojenci (Američany a Belgičany) s bezpečnostními problémy Evropy. Za závažnou hrozbu označil Rusko, když pronesl: „Suverénní území Ukrajiny je jejím susedem, putinovským Ruskem znovu mocensky oklešťováno a rozdělováno. Můžeme se sice donekonečna dohadovat o tom, co je příčinou tohoto konfliktu, avšak faktem, který se nedá obejít, je to, že suverénní Ukrajina přišla zřejmě navždy o část svého území, poloostrov Krym, a její další, východní část je v podstatě anektována“ (Baxa cit. dle Krčál – Naxera 2015: 327). V rámci těchto tvrzení, nezapomněl varovat před událostmi z let 1939 a 1968. A následně dodal, že za svobodu a demokracii je nutné nadále bojovat (Krčál – Naxera 2015: 327). Rusko tedy pasoval do role agresora a jeho činy přirovnal

k okupaci Československa nacistickým Německem a Sovětským svazem. Což lze označit za narativ prozápadních politiků v české společnosti.

Další z příkladů využívání historických událostí, pro podporu vlastních tezí, jsou nedávné výstupy dvou českých politiků. Prezident Miloš Zeman v rozhovoru pro ČTK k příležitosti 20. výročí vstupu České republiky do NATO uvedl i toto tvrzení. „V Kataru, nebo bůh ví kde, dochází k vyjednávání s Tálibánem, a to za zády afghánské vlády, což nám Čechům tak trochu připomíná mnichovskou dohodu. A protože tu je únava z dlouhé války z Afghánistánu, tak zde existuje iluze, ale opravdu jenom iluze, že Tálibán bude hodný. Tálibán nebude hodný.“ A dále toto. „Dnes bohužel zažíváme politiku appeasementu. Ne tedy usmiřování se s Hitlerem, ale usmiřování se s Tálibánem, což vyjde tak zhruba nastejno“ (Zeman cit. dle Aktuálně 2019a). Tato tvrzení následně zopakoval při oslavách 20. výročí vstupu České republiky, Polska a Maďarska do NATO na Pražském hradě (Ehl 2019). Zeman se dlouhodobě staví do role podporovatele boje proti terorismu a Tálibán považuje za teroristickou organizaci. NATO by rád viděl bojovat hlavně proti (islámskému) terorismu na úkor navyšování bezpečnosti členských států NATO proti potencionální agresi Ruska, jehož je podporovatelem. Václav Klaus mladší, na půdě poslanecké sněmovny Parlamentu ČR přirovnal schvalování zákonů kvůli předpisům Evropské unie k rozhodování o složení židovských transportů do nacistických koncentračních táborů (Aktuálně 2019b). „Mně to připomíná něco jako židovský výbor, jo, když nám řekli, že máme vypravit transport, a my jenom tak jako rozhodujeme, že ty nemocné ženy ještě nepošleme, ty půjdou až příštím vlakem, ale jinak prostě děláme to, co nám řeknou“ (Klaus cit. dle Aktuálně 2019b). Václav Klaus mladší je dlouhodobým odpůrcem a kritikem Evropské Unie. Tímto tvrzením tak podpořil své dlouhodobé postoje.

2.4 Koncept strategického narativu a mýtů Oliviera Schmitta

Olivier Schmitt představuje svou teorii o tom, jak je možné vytvořit obecný celosvětový strategický narativ, na jehož základě jsou pak politickými aktéry prosazovány politické mýty. Zároveň ukazuje rozdíl mezi univerzálním a lokálním mýtem a mezi soudržným a rozporným mýtem (Schmitt 2018: 488–489). To jaké druhy mýtů podle Schmitta existují,

není pro tuto práci podstatné. Jako příklad strategického narativu uvádí ruský strategický narativ. A jako příklady politických mýtů uvádí francouzské politické mýty a to „Zlatá doba“, „Grandeur“, „Americké nebezpečí“ a „Zachránce“ (Schmitt 2018: 494).

Ruský strategický narativ dělí na systémový narativ a narativ identity. Každý z těchto narativů má ještě pod-narativy. Systémový narativ je o tom, že Američané chtějí zachovat unipolaritu a ovládat svět, v čemž jim chce Rusko zabránit. Tento narativ je ještě doplněn pod-narativem, který říká, že Evropa je pod vlivem USA a že kdyby to tak nebylo, tak by mezi Evropou a Ruskem mohly být výhodné a přátelské vztahy (Hutchings – Szostek 2015: 187). Druhý pod-narativ říká, že díky unipolaritě USA Západ neustále intervenuje ve světě, čímž způsobuje chaos a Rusko se to vlastními akcemi (Gruzie, Ukrajina, Sýrie) snaží zvrátit (Schmitt 2018: 496–497). Narativ identity mluví o ponížení Ruska po pádu Sovětského svazu, kdy bylo Rusko slabé. Například lidé na Západě zbohatli a lidé v Rusku zchudli a NATO se rozšířilo do oblastí sfér vlivu Ruska. První pod-narativ k tomuto narativu, hovoří o Putinovi jako o dobrém carovi a o oligarších (z Jelcinovy éry) jako o zlých bojarech. S tím, že oligarchy buď vyhnal, nebo zkrotil a postaral se o občany Ruska. Druhý pod-narativ je o tom, že Rusko je lídr konzervatismu v Evropě (ta má být bílá, konzervativní a patriarchální). Tím má jít proti americkému liberalismu. Rusko se označuje za ochránce Evropy, kterou brání proti islámu a anglosaskému liberalismu.

Dále ukazuje, jak se tento ruský strategický narativ projevil na lokálních francouzských mýtech (Schmitt 2018: 497–498). „Zlatá doba“, je mýtus, který odkazuje na dobu minulou, kdy bylo dobře (kdy byl daný stát na pomyslném vrcholu) (Košťálová 2012: 120–121). Tento mýtus, tak není pouze lokálním francouzským mýtem, protože může být využit i v jiných státech. Například Donald Trump ve volební kampani používal slogan „Make America Great Again“ (Schmitt 2018: 498). Schmitt, ale také poukazuje na Marine Le Pen, která když od roku 2014 mluvila o Vladimíru Putinovi, tak zmiňovala „společné hodnoty“, „hodnoty evropské civilizace“ a „křesťanské dědictví“. Zde nutno dodat, že náklonnost Marine Le Pen a její Národní fronty k Putinovi, lze odvodit i z toho, že je Národní fronta do jisté míry financována Ruskem². Schmitt říká, že tímto narativem

---

² Ta v roce 2014 obdržela jako dar z Ruska 11,7 milionu dolarů (Kuzio 2016: 94).

máme chápat, že Francie (potažmo Evropa) byla změněna muslimskou imigrací, dechristianizací a liberálními hodnotami, pomocí elit, které jsou pod vlivem Spojených států. Le Penová zmiňuje „křesťanské dědictví“ pouze v souvislosti s Putinem, jinak se k tomu (křesťanství) nehlásí. A to má být ta spojitost s ruským strategickým narativem. Ve výsledku má tedy tento mýtus znamenat, že stejně jako je teď Rusko pod Putinem, Francie byla skutečnou zemí pouze v době, kdy byla křesťanskou zemí (Schmitt 2018: 499). Francouzští republikáni se často odkazují na období De Gaulla, kdy byla Francie velká pod lídrem, který skvěle zvládal jak domácí, tak zahraniční politiku (Schmitt 2018: 500). „Grandeur“ hovoří o tom, že Francie byla v minulosti velkou mocností, která nebyla zároveň na ničí straně (typicky odkazování k De Gaullově politice všech azimutů). Například Národní fronta ve svém volebním programu z roku 2016 mluvila o Francii jako světové mocnosti a vyrovnávací síle v multipolárním světě. Le Penová několikrát označila Francii, že je v područí amerických politik ohledně Ukrajiny a Sýrie. Hollande ve svém prvním projevu k diplomatickému sboru řekl, že Francie byla „světovou mocností“ a že její „nezávislost ji udělala vzácnou pro svět“ (Schmitt 2018: 502–503). Co se týče zbylých dvou mýtů, „americké nebezpečí“ a „zachránce“, jejich představení nepovažuji v této práci za přínosné.

Na Schmittových mýtech bylo možné spatřit, jakým způsobem je obracení se k historii využíváno politickými aktéry. Mýtus „Zlaté doby“ se typicky prolíná s politizací dějin, odkazování se na minulou velikost státu je jedním z těch nejčastěji používaných narativů. Jako je to třeba vidět právě u Donalda Trumpa. A „Grandeur“ je s tím docela pevně svázaný, sice platí jen pro velké státy s výraznými historickými úspěchy, takže jeho využitelnost je ještě užší, to ale nemění nic na jeho významu v politizaci dějin.

3 Sovětská epocha v současném ruském diskurzu

Ruská vláda se snaží vhodně formovat historii do své politiky. Samotná sovětská epocha je pak tou z nejčastěji využívaných. To kupříkladu z toho důvodu, že se jedná o období, které si ještě mnozí obyvatelé Ruska stále pamatují. V této době totiž Rusko (jakožto centrum multietnického státu), bylo světovou velmocí s takovým vlivem, jakého už dost možná nikdy nedosáhne.

Hodně se připomínají období vlády velkých vůdců jako byl Petr I. Veliký, Kateřina II. nebo Stalin (Liňán 2010: 169). Nejslavnější etapa sovětské éry je bezpochyby doba vlády Josifa Stalina. Z ní je samozřejmě s velkou pompou zdůrazňováno a připomínáno vítězství ve Velké vlastenecké válce. A naopak záměrně upozadována různá negativa jako jsou rozličné zločiny spáchané během vlády Stalina. Toto se následně ukazuje, když například vláda uvalila omezení přístupu k archivům nebo dokonce nechala zatknout a obtěžovat vědky archivů z dob vlády Stalina a když zkresluje historický příběh tím, že povoluje učebnice, které dezintegrují stalinskou minulost. Může přeceňovat riziko historických odhalení stability systému, ale jejich význam by mohl být hodnocen z úsilí, kterým jsou cenzurovány (Adler 2012: 334).

S příchodem prezidenta Medveděva do funkce bylo možné zaznamenat určitý obrat a místo pochvalného připomínání Stalina začalo docházet i k připomínání jeho zločinů. V případě Medveděva to bylo při různých příležitostech v jeho projevech. Je důležité podotknout, že tento velký obrat musel být dozajista schválen Putinem. Protože ani ten se nezdráhal připojit se v tomto konání k Medveděvovi.

3.1 Restalinizace

V poslední době je v ruském diskurzu v případě sovětské epochy poměrně populární období vlády Stalina. A jedna z politik, které Putinův režim využívá, je politika restalinizace (neboli rehabilitace stalinismu).

Až do anexe Krymu nebyla politika restalinizace nijak zajímavá a důležitá pro západní politiky a média. S restalinizací v rámci veřejného mínění, se začalo až po nástupu Vladimira Putina do prezidentského úřadu v roce 2000 (Khapaeva 2016: 64).

Jedním z nejsnadněji rozpoznatelných prvků restalinizace, je zdvihávání památníků na počest Stalina (Khapaeva 2016: 64). Zejména v Severní Osetii je to dost pravděpodobně nejpatrnější, zde jich mělo být postaveno už více než 20, což dělá ze Severní Osetie číslo jedna v této aktivitě. Už od roku 2001 se začaly stavět památníky v hlavních provinčních městech jako Vladimir, Penza, Tambov, Soči, Orel, Jakutsk a dalších. Toto probíhá zároveň i v menších provinčních městech a vesnicích (Khapaeva 2016: 64). Umísťování Stalinových bust a soch bývá většinou z iniciativy místních. A tamější úřady to podporují. Ruská komunistická strana dlouhodobě bojuje za zdvihávání Stalinových památníků. Ty jsou poté stavěny pod záminkou oslav výročí vítězství ve druhé světové válce. Mimo to, je dalším důvodem také podpoření národní hrdosti a vlastenectví (Khapaeva 2016: 64). To vše v rámci Putinova nacionalismu.

Kromě stavění památníků je zde i další způsob připomínání si Stalina. Dalším způsobem je přejmenování měst³ nebo alespoň pokusy o to. Začátkem 21. století začalo docházet k pokusům o přejmenování města Volgograd na Stalingrad (Khapaeva 2016: 64). Pro připomenutí, Stalingrad byl za éry Nikity Chruščova přejmenován na Volgograd v roce 1961 v rámci destalinizace (Yanushkevich 2014: 48). Od roku 2003 se objevovaly návrhy a projekty na přejmenování města. V roce 2004 rozhodl Vladimir Putin, že se název Stalingrad zamění za Volgograd na Památníku neznámého vojína v Moskvě (Khapaeva 2016: 64). Od roku 2013 se z rozhodnutí rady města používá název Stalingrad namísto Volgograd (Kangaspuro – Lassila 2017: 160), a to při příležitosti oslavování bitvy u Stalingradu (Yanushkevich 2014: 48). Od roku 2014 po anexi Krymu, Putin navrhl, že by se otázka změny názvu města měla řešit pomocí lidového referenda, jakožto demokratického způsobu rozhodnutí⁴ (Khapaeva 2016: 64).

Jako další příklad restalinizace lze uvést také rekonstrukci stanice metra Kurskaja v Moskvě. Stanice metra byla otevřena v roce 1950 a navržena jako „Slunce vítězství“

---

³ Toto není pouze fenomén Ruska. Dalším takovým příkladem je Kazachstán, kde je snaha přejmenovat hlavní město Astana na Nursultan (jméno bývalého dlouhodobého prezidenta) (iDnes 2019).

⁴ Krym byl připojen k Rusku také na základě „demokratického“ rozhodnutí obyvatel v referendu.

s odkazem na triumfální vítězství ruských jednotek ve druhé světové válce. Byla navržena ve stylu pravoslavné katedrály s pomníkem Stalina v rotundě (Khapaeva 2016: 64). Na stropě byla napsána slova ze sovětské hymny: „Byli jsme vychováni Stalinem – k věrnosti k lidu. Inspiroval nás k práci a k hrdinským činům“. Za vlády Chruščova byla socha a tato slova odstraněny (Van Herpen 2013: 38). V rámci rekonstrukce metra, mezi lety 2008-2009, bylo toto vyzdvihování Stalina navraceno a to z důvodu „dodržení řádných postupů a pravidel historické rekonstrukce“ (Khapaeva 2016: 64).

V rámci restalinizace dochází také k obnovení mýtu o Velké vlastenecké válce. Například v roce 2010 byly na úrovni městské rady v Moskvě projednány návrhy na sestavení plakátů a informačních stánků, které měly vzdělávat obyvatelstvo o důležité úloze, kterou Stalin hrál jako vrchní velitel během druhé světové války (Khapaeva 2016: 65). Tento mýtus neboli také sovětsko-ruský narativ hovoří o tom, že nacistické Německo bylo největší zlo, Rusové byli největší oběti druhé světové války a Rusové (Rudá armáda) byli hrdiny a osvoboditeli Evropy. Důležité je také zmínit, že druhá světová válka je nahrazena za Velkou vlasteneckou válku, která je kratší, a to proto, že před Velkou vlasteneckou válkou a už v probíhající druhé světové válce byly Sovětský svaz a Německo spojenci (Kattago 2008: 443). A zločiny spáchané ve jménu tohoto velkého vítězství jsou považovány za oprávněné. Tento mýtus byl vytvořen už za Stalina jako oslava Velkého vítězství nad fašismem a je dle Khapaevy důležitý pro Putinovu politiku paměti (Khapaeva 2016: 65).

Úkolem tohoto mýtu bylo odstranit kolektivní zodpovědnost za Stalinův teror a represe ze sovětské společnosti. Zločiny tohoto režimu, včetně využívání otrocké práce v gulazích a vzpomínky na iracionální a neospravedlnitelné utrpení obětí totalitního systému měly být nahrazeny „krvavým, ale hrdinským utrpením“ proti nacistickému Německu. Stalinovo vedení a jeho role vrchního velitele sovětské armády byly vždy ústřední částí tohoto mýtu. „Důvodem úspěchu tohoto mýtu, který z něj učinil základní kámen Putinova nacionalistického režimu a neokonzervativní propagandistické mašinérie, bylo to, že rezonovala s neochotou post-sovětské společnosti zabývat se kriminální stalinistickou a sovětskou minulostí“ (Khapaeva 2016: 65).

Tento mýtus vytvořil agendu pro Putinův nacionalismus a ruskou politiku paměti se zaměřením na „Memory wars“ s Ukrajinou ohledně hladomoru, s Polskem ohledně Katyně a s Pobaltskými státy v první dekádě 21. století. „Memory wars“ nabídly Putinovu režimu nový diskurz, který zdůrazňoval mesiášskou roli ruského lidu, kterou uvítala drtivá většina obyvatelstva. „Memory wars“ připravily půdu pro skutečnou vojenskou agresi; sloužily jako zkouška budoucích válek“ (Khapaeva 2016: 65). „Dnes, po anexi Krymu a hybridní válce na východní Ukrajině, může být vliv „Memory wars“ na militarizaci ruského veřejného mínění sotva přeceňován. Jak ukázaly průzkumy, zhruba 60 procent obyvatel podpořilo myšlenku legislativy chránící památku Stalinova státu a sovětské armády během druhé světové války proti jakémukoli obvinění a přibližně 80 procent (různými odhady) podpořilo ruskou anexi Krymu“ (Khapaeva 2016: 65). „Memory wars“ jsou tak účinnou součástí ruské propagandy. V období, kdy byl prezidentem Dmitrij Medveděv, byla vytvořena komise⁵, která měla za úkol prošetřovat možné falšování historie na úkor zájmů Ruska (Kuzio 2016: 88). Tato komise společně s vládnoucí stranou Jednotné Rusko poté navrhla projekt „vzpomínkového zákona“, jehož cílem je rehabilitace vzpomínání na stalinistický stát. Tento zákon měl za cíl potrestat ty, kteří by porušili „historické vzpomínky na události, ke kterým došlo během druhé světové války“ (Koposov 2011), a zejména na ty, kteří by šířili „falešné informace“ o akcích spojenců během druhé světové války. Tento zákon byl následně přijat. K adoraci Stalina dochází i za hranicemi Ruska. Například v Luhansku, ovládaném proruskými separatisty byl v prosinci 2015 postaven pomník Stalina (Khapaeva 2016: 66).

Politika restalinizace se také projevuje v samotném vzdělání. V červnu 2007 Putin přijal ve své rezidenci v Novo-Ogaryově 26 ředitelů škol a učitelů dějepisu, aby diskutovali o vyučování historie na ruských školách. Putin a přítomní učitelé rozhodli, že ruským studentům by měla být poskytnuta jediná státem podporovaná verze sovětské a post-sovětské historie. Účastníci setkání došli ke konsenzu, že ruští školáci a i lidé obecně potřebují pozitivní verzi národní historie a že historické učebnice by měly podporovat optimistické postoje k současné i minulé historii Ruska (Khapaeva 2016: 66). Přitom Putin pronesl: „Co se týče problematických stránek v naší historii, ano, máme je, jako každý stát. Máme méně takových stránek než některé země a jsou méně hrozné než v

---

⁵ V únoru 2012 byla rozpuštěna (Gjerde Lundby 2015: 153).

některých zemích. Stačí se podívat na události roku 1937. A neměli bychom zapomenout na tyto okamžiky naší minulosti. Ostatní země však také znají své bezútěšné a strašné momenty“ (Putin cit. dle Sherlock 2016: 48). Také nezapomněl poukázat, že to nebyli Rusové, kdo použili atomové bomby proti civilistům (Sherlock 2016: 48). Čtyři dny poté, co se Putin setkal s učitelem dějepisu, se Výbor pro vzdělávání Státní dumy rozhodl delegovat právo vybrat si vydavatele a schválit seznam učebnic doporučených pro použití v ruských školách místním obecním úřadům. Po čtyřech měsících byl vydán metodický plán výuky historie na středních školách, tedy učebnice pro učitele, Putinovou prezidentskou administrativou. Ten zahrnoval období od roku 1945 do roku 2007 (Khapaeva 2016: 66). Nechyběla v něm pozitivní verze sovětské minulosti včetně stalinismu a také to, že Spojené státy se chovaly k Rusku vždy negativně (Sherlock 2016: 48). Hovořilo se zde například o tom, že Stalinova říše byla největší ze všech euroasijských říší v minulosti. Stalin zde byl srovnáván s Petrem Velikým a chválen za rozšíření hranic „dokonce dál než sahaly ty carského Ruska“ a také za vítězství v „největší válce ze všech“ (Khapaeva 2016: 66). K první verzi učebnice autor (Filippov) učebnice dodal, že Stalin byl efektivní manažer, když na úkor politických represí pozvedl ekonomiku země k její modernizaci. Na základě této učebnice byla vytvořena školní učebnice, na níž spolupracovali Filippov a Danilov (Khapaeva 2016: 67). Učebnice jsou tedy určitým typem propagandy zaměřeným na specifickou skupinu – učitele. Ti se totiž skrze tyto učebnice stávají nástrojem této propagandy (Liňán 2010: 172). Způsob, jakým je vykládána historie země, je pro Putinův režim důležitý. A to z toho důvodu, že podoba jakou jednotlivci chápou minulost, pomáhá vytvářet jeho politické preference v současnosti (Sherlock 2016: 47).

Další působení politiky restalinizace se nepřekvapivě projevilo na archivech. Historické archivy byly v roce 1991 částečně otevřeny Jelcinovou vládou. Na základě zákona z roku 2004 byly zase uzavřeny (Khapaeva 2016: 67). To vedlo i k tomu, že nebylo možné hledat důkazy o zločinech spáchaných za Stalina (Khapaeva 2016: 67).

Podobně jako archivy dopadlo i muzeum v Permu. To bylo založeno kolem roku 1997 (s podporou Západu) na místě, kde kdysi stál sovětský gulag, jako vzpomínka na oběti stalinského teroru (Adler 2005: 1097). V březnu 2015 muzeum převzaly místní úřady. Nejdříve odstranily všechny zmínky o stalinských zločinech. Později bylo muzeum

zavřeno a posléze znovuotevřeno, tentokrát bylo zasvěceno „zaměstnancům a personálu sovětského tábora“ jako připomínka „tvrdé práce“ těch, kteří vykonávali zločiny (Khapaeva 2016: 67–68). V červenci 2015 bylo ve vesnici Choroševo, poblíž města Ržev, otevřeno muzeum zasvěcené Stalinovi. Zde, v malém domě, kdysi přespal. Muzeum má ukazovat jeho každodenní život (Tverigrad 2015). Toto muzeum je financováno přímo ministrem kultury Vladimírem Medinským prostřednictvím jednoho z jeho sdružení, které provozuje (Khapaeva 2016: 68). „V létě 2015 hlavní muzejní exponáty týkající se vítězství ve válce, ignorovaly Stalinovy katastrofální vojenské politiky, které dovolily invazi Německa“ (Sherlock 2016: 47).

V případě politiky restalinizace je Vladimir Medinský poměrně aktivní persona. Ten je známý kritikou Západu a ruských liberálů za „očerňování“ sovětské minulosti z politických důvodů. Medinský se zpopularizoval vydáním knihy, která byla ostře kritická vůči Západu za dlouhodobé vyzdvihování ruských stereotypů (jako zaostalost, agresivita, opilectví a dalších) a to v rámci psychologické války (Sherlock 2016: 47). V srpnu 2015 Medinský během rozhovoru řekl, že žádná událost za dva tisíce let, neměla větší dopad na světovou budoucnost než říjnová revoluce 1917. Dále tvrdí, že upozadování sovětských úspěchů by mělo být tabuizováno a že k sovětským hrdinům by mělo být přistupováno stejně jako ke svatým (Sherlock 2016: 47).

Putinův režim využívá rehabilitace Stalina, aby tak podpořil vlastní aktivity jak doma, tak v zahraničí. Restalinizace má ukázat, že Stalin nejen vyhrál válku, ale i pozvedl zničené Rusko (SSSR) a podobná aura má být také vytvořena za pomoci cílené propagandy a nacionalismu kolem Vladimira Putina, tedy někoho, kdo je úspěšný v zahraničí (např. připojení Krymu) a vytvořením Ruska „opět velkým“ na mezinárodní scéně. Doma pak vytažení Ruska z ekonomických problémů a zajištění bezpečí obyvatelstva. Jedním z hlavních cílů politicko-propagandistického využití historie během Putinových dvou prezidentských období bylo potvrdit sebe jako tradičního garanta ruských předních vládců; jednoho z těch, kteří jsou historiky považováni jako tvrdí, ale velcí reformátoři, během jejichž vlády říše, ať už byla carská nebo sovětská, vzkvétala (Liňán 2010: 169).

3.2 Sovětská epocha v duálním neshodném narativu

Když se Putin v roce 2000 ujal prezidentského úřadu, záhy představil nové státní symboly a to včetně nové hymny – jejíž hudba je stejná jako ta sovětská (Gjerde Lundby 2015: 152).

Koncem října 2007, v Den obětí politických represí a v sedmdesáté výročí roku, kdy v Sovětském svazu začaly masové represe a popravky, Vladimír Putin učinil symbolický krok směrem ke vzpomínce na oběti. V minulosti si Putin připomněl Den pracovníků tajných služeb, když dokonce i hostil své bývalé kamarády v Kremlu, ale nyní vzdával hold jejich obětem. Při této příležitosti se Putin ujal první oficiální návštěvy dělostřelecké oblasti Butovo na jihu Moskvy, kde bylo mezi lety 1937 až 1938 popraveno 20 765 občanů (Adler 2012: 330).

V říjnu 2009 se Medveděv vyjádřil směrem ke Stalinovi, že vzpomínka na národní tragédie je stejně posvátná jako vzpomínka na vítězství. Také zmínil, že by nemělo existovat žádné ospravedlnění pod rouškou „historické potřeby“ pro ty, kteří „zničili svůj lid (Adler 2012: 330). V srpnu 2009 prezident Medveděv veřejně odmítl nekritický přístup ke stalinismu Filippovových učebnic. V tomtéž roce ruská vláda zavedla knihu Solženicinovo *Souostroví gulag* jako povinnou literaturu na středních školách. Putin tyto kroky podpořil a označil Stalinovy „masové zločiny“ za „nežádoucí“ (Sherlock 2016: 49–50). Oba také označili sovětský systém za „totalitní“ a to i přesto, že v době, kdy byl prezidentem Putin, tak Rusko kritizovalo Západ, za to, že během studené války používal toto označení právě pro sovětský systém (Sherlock 2016: 50).

V průběhu roku 2010 v rámci posílení se Západem ekonomických vazeb se Medveděv rozhodl zaměřit se na stalinské represe, konkrétně směrem k Polsku (jako důležitému vstupnímu bodu k EU). Rusko tak oficiálně uctilo památku zmasakrovaných polských důstojníků v Katyni během druhé světové války (Sherlock 2016: 49).

V dubnu 2010 se Putin připojil k polskému premiérovi při slavnostním pokládání věnce v Katyni a označil popravky polských válečných zajatců za „zločin totalitarismu“. Medveděv šel o krok dál a veřejně prohlásil, že Stalin a jeho vedení jsou viníky (Adler 2012: 331).

Putin dlouhodobě silně obhajuje správnou interpretaci historie, která má klást důraz na vlastenectví a zároveň potlačovat snahy diskreditace sovětského systému, hlavně stalinismu. I tak Putin podpořil dalekosáhlý program, jenž má mít na starost odsouzení masového politického teroru vedeného Stalinem (Adler 2012: 331). V roce 2010 Medveděv jmenoval Michaila Fedotova předsedou Rady prezidenta pro občanskou společnost a lidská práva. Ta v roce 2011 přišla s výzvou, aby Medveděv oficiálně posoudil stalinismus a nechal zřídit stálou platformu pro připomenutí a dokumentaci stalinské „genocidy“ (Sherlock 2016: 50).

V roce 2015, byly schváleny nové učebnice, které naopak odporovaly ústředním myšlenkám učebnic z roku 2007 (Sherlock 2016: 48). Staví se tedy jak proti typickému bránění Stalina a jeho vlády, tak přímému kritizování a démonizování Spojených států, což byly hlavní myšlenky učebnic z roku 2007 (Sherlock 2016: 51–52). Naopak přiznávají spolupráci SSSR s Německem před druhou světovou válkou a jejich rozdělení sféry vlivu. Přiznávají také masakr v Katyni. Chválí sice vítězství ve Velké vlastenecké válce, ale dodávají, že to mohlo být s menšími ztrátami. Studenou válku označují jako střet geopolitických zájmů dvou velmocí. A také vyzdvihují spojenectví Západu a SSSR ve druhé světové válce, což ukazují jako příkladné pro současné mezinárodní chování, které může vést k porážení mezinárodního terorismu. Při svém výstupu v OSN v roce 2015, pak Putin označil porážku Nacistického Německa Spojenci, jako příklad pro boj proti terorismu. Učebnice také kritizují vraždění menšin během 30. let 20. století (Sherlock 2016: 52). Sovětské období morálně nesoudí a mají na něj často neutrální a do jisté míry pozitivní pohled. Vydání a schválení těchto učebnic má ukázat hezkou tvář Západu a hlavně EU. Chvála a kritika zde má být správně vyvážená, tak aby byla uvěřitelná pro žáky (Sherlock 2016: 53).

Putin ve svém projevu adresovaném OSN dne 28. září 2015 kritizoval Spojené státy za „vyvážení“ demokracie stejným způsobem, jakým Sovětský svaz tlačil na „společenské experimenty“ a prosazoval „změny v jiných zemích z ideologických důvodů“, což způsobilo „degradaci místo pokroku“. Tyto myšlenky ještě několikrát veřejně zopakoval, tedy že Sovětský svaz násilně vyvážel svou ideologii a to samé dělají nyní Spojené státy (Sherlock 2016: 54). V souvislosti se současnou krizí ve Venezuele vyslalo Rusko do Venezuely dvě vojenská letadla s vojenským personálem. Americký ministr zahraniční

Pompeo varoval, že Spojené státy nebudou nečinně přihlížet. Na to reagoval ruský ministr zahraničí Lavrov, s tím, že Spojené státy se snaží vyvolat „státní převrat“ ve Venezuele (Aktuálně 2019c). Lavrov tak zopakoval klasický narativ Ruska, že ve státech, kde není proamerický režim, se tento režim snaží Američané svrhnout.

Dne 15. srpna 2015 podepsal Medveděv jako předseda vlády Konceptci státní politiky na zachování vzpomínky obětí politických represí. Konceptce byla vytvořena na příkaz prezidenta Putina, jeho prezidentské správy a Rady vedenou Fedotovem. Podle dokumentu Rusko nemůže rozvinout právní stát ani zajistit morální vedení ve „světovém společenství“, aniž by si nejprve uchovalo vzpomínku na oběti sovětských represí (Sherlock 2016: 54). Zatímco Konceptce podporuje objektivní analýzu „tragických stránek“ i úspěchů sovětské éry, klade důraz na rozsáhlý program výzkumu, vzdělávání a veřejné diskuse věnovaný „odsouzení ideologie politického teroru“ a jejímu cíli rozvíjet se ve dvou fázích vedoucích ke 100. výročí bolševické revoluce v roce 2017 (stejně jako 80 let od čistek v roce 1937). Mezi jednotlivými složkami programu se tato konceptce zasazuje o zachování pozornosti k sovětskému politickému násilí v muzejních výstavách a na dalších veřejných místech. Předpokládá také větší přístup k archivům, akademické konference, tvorbu veřejných pomníků a speciální učebnice pro školy (Sherlock 2016: 54–55). Tyto iniciativy zahrnovaly rozvoj nového muzea a plány na pomník obětem sovětských represí v Moskvě. Moskva měla nyní mít jednotnou „muzejně památkovou infrastrukturu“, která zahrnovala existující státní muzeum Gulag, stejně jako nadějnou renovaci lokalit úzce spjatých se Stalinovým terorem. A to – Moskevskou budovu, ve které se nacházelo Vojenské kolegium Nejvyššího sovětu SSSR (kde bylo schváleno přes 30 000 trestů smrti), oblast přilehlou s pamětním kamenem Solovetskii na náměstí Lubjanka a místo poprav Kommunarka, vesnice a les na jih od Moskvy, kde se nachází až 15 000 obětí NKVD v masových hrobech (Sherlock 2016: 55).

Putinův režim se tedy podle názoru Kristiana Gjerde Lundbyho snaží najít pýchu jak v Sovětském svazu, tak v rozpadu Sovětského svazu (Gjerde Lundby 2015: 159).

3.3 Dokumenty v ruských televizích o SSSR

Historie hraje v televizi důležitou roli při tvorbě národních příběhů a identit. Neustálé opakované použití sovětského dědictví je často vysvětleno jako výsledek společenského traumatu doprovázejícího rozpad SSSR (Kalinina 2017: 286). V dokumentech je snaha o vyvolání nostalgie po sovětských časech. Nostalgie, která je součástí politického diskurzu, pomáhá spojovat mýty porážky a hrdinství tím, že poskytuje citové spojení mezi utrpením a slávou, které zase poskytuje plodnou půdu a užitečný nástroj pro tvorbu vlasteneckých pocitů (Kalinina 2017: 288). Dokumentární programy podléhají také politickým názorům a jsou důležitým nástrojem tvorby sociální reality, neboť vytvářejí politická rozhodnutí a formulují politické agendy zprostředkováním politiky historie, paměti a nostalgie. Současná ruská politika a ideologie zahrnují narativní rámce pro interpretaci historických událostí, a tudíž vytvářejí rétorické rámce pro inscenace a interpretace historických příběhů v dokumentární sérii (Kalinina 2017: 288).

Nostalgie se stala součástí Putinovy symbolické politiky – praxe tvorby různých prostředků pro interpretaci sociální reality a jejího boje za nadvládu ve veřejné sféře (Malinova, 2015: 23). Tím, že symbolická politika funguje se symbolickými hodnotami, kulturním kapitálem, pamětí a historií pro strategický účel konsolidace a udržení moci nad společností, slouží jako základ pro autoritu, která umožňuje výkon moci bez jejího vynucení (Kalinina 2017: 290). Hlavní platformou pro fungování symbolické politiky jsou média, protože má řadu užitečných reprezentačních technik a její technologie umožňuje proniknout do společnosti zprávami a dát tón historickému vyprávění. Od té doby, co má Vladimir Putin ve svých rukou kontrolu nad televizí, ji začal využívat jako „nástroj propagandy, pomocí něhož může propagovat svou agendu přestavby lidové víry ve vojensky silné, sebevědomé, stabilní a sjednocené Rusko“ (Hutchings – Rulyova, 2009: 10). Zájem o sovětskou éru vzrostl s časem a státní i soukromé kabelové kanály začaly vysílat dokumentární pořady a přednášky o životě v Sovětském svazu. Federální kanály produkují dokumentární programy o sovětské minulosti, které představují vysoce diskutabilní historické prezentace (Kalinina 2017: 290).

Nyní zde představím analýzu dvou dokumentárních sérií podle Ekateriny Kalininy: *Legendi SSSR* - epizoda *Kvartirnij Vopros* (Otázka bydlení) a *Sobstvennaya Gordost* - epizoda *Mirny Atom* (mírový atom).

Epizoda *Kvartirnij Vopros* začíná krátkým příběhem o roce 1975 a pokračuje s přehledem událostí tohoto roku, který stanoví každodenní, soukromé životy občanů ve větším kontextu života země. Tyto události zahrnují oslavu 30. výročí vítězství ve druhé světové válce, dokování kosmických kapslí Sojuz a Apollo a dosažení světového prvenství SSSR využíváním přírodních zdrojů jako je ropa a železo. V následujícím segmentu vypravěč vysvětluje, že po revoluci v roce 1917 se sociální podmínky změnily, což donutilo zemědělce a rolníky, aby se přestěhovali do měst, a to způsobilo krizi bydlení. Byty dříve obsazené jednotlivými měšťanskými rodinami byly doplněny novými obyvateli. Výsledkem je, že lidé s různým zázemím sdílí stejný společný prostor. Tak vznikly sovětské komunální byty. Na toto téma jsou posléze ukázány dva rozdílné názory dvou celebrit. Jeden pozitivní, druhý negativní (Kalinina 2017: 292). Také se zde objevuje vyprávění o kasárnách, které osvětluje kontrast mezi různými kategoriemi sovětského lidu (Kalinina 2017: 294). V epizodě o bydlení v SSSR producenti rozložili mýtus o bydlení zdarma pro všechny tím, že poukázali na strukturální nerovnosti, které existovaly v zemi, které následně ovlivňovaly životní podmínky. Na druhé straně také ukázali, že lidem se podařilo přežít v těžkostech a stále si uchovávají některé pozitivní vzpomínky na tuto dobu (Kalinina 2017: 295).

Sobstvennaya Gordost - dokumentární program měl svým divákům připomenout velké triumfy sovětského státu, ale takovým způsobem, že se vyhnul odhalení chyb a zločinů, které byly spáchány v procesu, kdy byla vytvářena mocná říše (Kalinina 2017: 295).

Epizoda *Mirny Atom* začíná ospravedlněním zahájení sovětského jaderného programu na počátku 40. let (Kalinina 2017: 295). Vypravěč a pozvaní vědečtí experti zde hájí SSSR a jeho jaderný program a kritizují Spojené státy. Říkají například, že Spojené státy měly plán na jaderný útok na SSSR, a proto bylo důležité mít vlastní program. Vyzdvihují úspěšnost SSSR, poté co byl zničen válkou. Tento styl vyprávění ukazuje ústřední narativ dokumentárních filmů: vlasteneckou oddanost a bezpodmínečnou obětí životů a zdrojů lidí pro větší dobro země a planety. Sovětští občané jsou představováni jako hlavní hrdinové 20. století, kterým se proti všem nadějím podařilo uspět v nejtěžších úkolech a

zároveň byli ponořeni do ničivých socioekonomických a politických podmínek. Když se vypravěč zaměřuje na slavnou práci vědců, tak se mu dokonce daří prezentovat vedení země v pozitivním světle. Josif Stalin je zde zobrazen jako vůdce, který chápal důležitost vědy a osobním vedením projektu dohlížel na všechny potřeby, které bylo nutné splnit. Je také zmíněna katastrofa v Černobylu v roce 1986, namísto odhalování problémů a viníků je vyzdvihováno hrdinství lidí, kteří se vyrovnávali s problémy. Jsou zde kritizovány Gorbačovovy reformy a ospravedlňováno tajení katastrofy (Kalinina 2017: 297–298). Rámování narativu o hrdosti a triumfu programu, je potřebné k posloužení cílům vlastenecké výchovy. Je třeba rozhýbat vlastenecké pocity diváků tím, že přijmou úspěchy země (a jejího lidu) v pozitivním, motivujícím a uctivém světle a zároveň bagatelizovat všechny chyby státu. Tímto autoři zamlčeli státní zločiny a toho bylo dosaženo selektivním výkladem minulosti. Přestože tvůrci chtějí věřit, že vytvářejí „objektivní“ obraz minulosti, ve skutečnosti pouze rekonstruuji mytologizovaný obraz minulosti a zabývají se tím, co lze nejlépe popsat jako jemnou formu autocenzury (Kalinina 2017: 299).

Zatímco z analýzy prvního dokumentu je patrné, že se snaží vytvořit vyvážený obrázek o daném tématu i příspěvkem zpovídáných osob, tak z analýzy druhého dokumentu je zřejmé, že se tento dokument staví jasně nekriticky k segmentům Sovětského svazu, a to zároveň s nepopiratelnou snahou vykreslovat ho v pozitivním světle. Zároveň je zde vidět, že se jedná o krásný příklad propagandy s důrazem na probuzení nacionalistického citění u diváků.

4 Obrazy SSSR v současné režimní ruské kinematografii

Podle Jasmijn Van Gorp jsou filmy obecně považovány za činitele kultury a utváření identity, které mají kulturní užitnou hodnotu pro stát. Film může přispět k vnímání vlastního národa a identity občanů. Filmy pak mohou být považovány za součást ideologického aparátu státu v tom smyslu, že přispívají k procesu naturalizace určitých hodnot, přesvědčení a reprezentací národa do zdravého rozumu (Van Gorp 2011: 244). Stát si může napomoci k vytváření národní identity tím, že nastaví finanční podporu jen filmům, které se zabývají minulostí (Van Gorp 2011: 245). To je velmi dobře vidět právě na ruské filmové tvorbě.

V rámci posilování vlastenectví (a obnovování velikosti a moci armády) nechal Putin ve školách znovu zavést „vojensko-vlastenecké vzdělávání“, kde byla armáda vyobrazena jako personifikace osobních vlastností Ruska (Van Gorp 2011: 252). Ruská národní hrdost je ztělesněna především druhou světovou válkou (podle Rusů Velkou vlasteneckou válkou) (Van Gorp 2011: 247).

Hledání vlastní identity na základě vlastní vojenské minulosti se stává v Rusku důležitou záležitostí (Isaev 2016: 32). Moderní ruská historická politika se opírá o myšlenku, že masová kultura a představy o minulosti jsou důležitými prvky při budování identity (Isaev 2016: 33).

Nostalgie je sama o sobě také velmi důležitým prvkem v ruské kinematografii. Má některé velmi praktické, na budoucnost orientované rysy, včetně schopnosti poskytovat vlastní definici a usnadnit vznik nové identity (Lee 2011: 161). Nostalgie umožňuje lidem vzpomenout si jen na to, co chtějí. Rekonstruovaná selektivními vzpomínkami se historie stává mýtem. V popírání nevratnosti času se minulost promítá do budoucnosti, avšak není historií, ale mýtem (Lee 2011: 164). Rusko je ukázkovým příkladem politiky nostalgie, tj. řízení minulosti a její selektivní obnovování politickou mocí (Lee 2011: 161).

4.1 Náhled do ruské kinematografie od nástupu Putina k moci

Už od nástupu Putina k moci, v roce 2000, se začíná v Rusku pomalu s budováním obnovy národní identity ve světě filmu. Putin se už v roce 2000 vyjádřil, že je třeba vytvořit jednotu a znovu vybudovat národní identitu, a to na základě úspěchů, jichž

Rusové dosáhli, například vítězství ve druhé světové válce nad Němci. Proto už byl téhož roku vytvořen plán „Kultura Ruska 2001-2005“ jako jeden z projektů, jenž měl za cíl obnovit ruské vlastenectví (Norris 2007: 165). Za Putinovy vlády se též výrazně zvýšil stupeň státní regulace a kontroly ve filmovém sektoru. Komise Goskino byla zrušena a začleněna do Ministerstva kultury, konkrétně do Federální agentury pro kulturu a kino (Van Gorp 2011: 252). V roce 2004 tato agentura uspořádala soutěž na filmy k připomenutí druhé světové války (Van Gorp 2011: 253).

Do roku 1985 přibližně 40 ze 150 filmů, vyrobených v Sovětském svazu, přivedl do kin každý ročně více než 5 milionů lidí. V roce 1994 už nebyl žádný film, který by přivedl, byť jen 500 000 lidí (Lee 2011: 165). Kvůli neustálým sociálním a ekonomickým obtížím i rozčarováním z reform, tak již vyčerpávající jejich těžký život, unikli lidé do hollywoodské fantazie nebo do „starých dobrých časů“ zromantizovaných sovětských filmů. To je jedna z příčin kolapsu ruského filmového průmyslu a zároveň přiznáním této skutečnosti umožnilo jeho oživení (Lee 2011: 167). *Sibirskiy tsiryulnik* (1998) signalizoval vzkříšení ruského filmu. Bezpochyby zdůrazňoval ruskost, jako je mužská odvaha, obětavost pro čest a lásku a bratrství, především v ruském imperiálním prostředí (Lee 2011: 169).

Impulzem k tomu, aby začalo znovuvybudování ruského vlastenectví, byl i stav ruské kinematografie⁶ v 90. letech a následné názory vysoce postavených lidí v ruském filmovém byznysu. Například tehdejší prezident Unie ruských filmařů Nikita Michalkov se k tomu vyjádřil tak, že ruské děti znají pouze hrdiny z amerických filmů, ale bohužel nemají žádné ruské. Nové filmy tak měly vznikat jako reakce na americké a zároveň měly nabízet a ukazovat ruské hrdiny (Norris 2007: 165-166).

Jedním z filmů, který naplňoval Michalkovovy požadavky, byl film *Zvězda* (2002). Film je o skupině ruských průzkumníků, kteří jsou posláni na výzvědnou misi proti Němcům (Norris 2007: 167). Ti jsou zde zobrazeni jako vlastenci bojující za ruskou zemi (jako bratři). Zároveň je tady záměrně potlačováno to, že jsou Sověti (Norris 2007: 168). Dále vznikala řada filmů, která se ústřední myšlenkou vymezovala proti původní sovětské verzi, a to že Němci jsou fašisté a bestie. Tyto filmy naopak ukazovaly, jak všichni ve válce trpěli, a že je tedy možné i spolupracovat. Například *V sozvezdii byka* (2003) nebo

---

⁶ Ta byla zaplavena americkými filmy, které tvořily 80 procent ruského trhu (Norris 2007: 165).

Posledniy poezd (2003) (Norris 2007: 170-172). Svolochi (2006) pojednává o teenagerech – kriminálních (těmi se stávají kvůli stalinským represím), kteří jsou uvězněni sovětským režimem a jím cvičeni na misi. Na misi jsou zabiti Němci, kteří následně odsuzují sovětský režim za to, že poslal děti do války (Norris 2007: 175-176). Členové Moskevské dumy se pozastavili nad tím, zdali je „vlastenecké“, když je 700 000 dolarů ze státních fondů přiděleno na filmy, ve kterých nacisté označují vyslání dětí na sebevražednou misi za „sovětské zvěrstvo“ (Norris 2007: 181).

Pro Putinův režim fungují příběhy o válce jako „použitelná minulost“, jež může být nápomocna k vytvoření nového ruského vlastenectví (Norris 2007: 184). Co se týče ruských filmů pojednávajících o druhé světové válce, je v nich válka klíčovou událostí pro větší zpopularnění těchto filmů. Nýbrž většina filmů pracuje výhradně s událostmi druhé světové války, která je tradičně zastoupena v zhuštěné podobě Velké vlastenecké války. Formování historie jako mýtu je rysem filmů druhé světové války (Isaev 2016: 44).

Populární současné ruské historické filmy lze rozdělit podle Isaeva do dvou období: před rokem 2008 a poté. První období je charakterizováno především kritickým chápáním ruské minulosti. Zde máme komedii o druhé světové válce - Hitlerkaput!, 9. rota, Stilyagi a Svolochi. Obecným tématem filmů je kritika státu jako systému, který vytváří násilí v různých formách. S příchodem Medveděva do prezidentského úřadu se objevují filmy, kde je najednou primitivnější konflikt s vnějšími a vnitřními nepřáteli. Příběh není zdrojem nových otázek, ale spíše řadou pokusů o nalezení jednoduchých odpovědí. To dále vede ke vzniku militaristických představ o minulosti (Isaev 2016: 45-46).

4.2 **Legenda 17 (2013)**

Legenda 17 je historickým, sportovním filmem pojednávajícím především o kariéře Valerije Charlamova. Přirozený talent Velerij Charlamov (Danila Kozlovskij) se dostane do hledáčku legendárního trenéra Tarasova (Oleg Meššikov). Ten Charlamova pošle do týmu v nižší lize. Charlamov se postupně vypracuje, až se dostane do Tarasovova týmu CSKA Moskva (s ním i jeho kamarád Gus). Tarasov mu ze začátku nechce dát vůbec žádnou šanci. Charlamov se postupně vlastní vůlí vypracovává na hvězdu sovětského hokeje a tím se poté stane součástí Sborné. Po zinscenovaném zápase Sborné se Spartakem má našťvaný Charlamov autonehodu. Tarasov je vyhozen z trenérského

postu za vzepření se vůli režimu. Po rehabilitaci se Charlamov opět vrací a může si zahrát jeho vysněný zápas s Kanadou. I když to vypadá tak, že Sovětský svaz prohraje, nakonec i díky Charlamovovi otáčí skóre zápasu a triumfálně vítězí 7:3.

Valerij Charlamov je zde přesným ztvárněním neústupného hrdiny a také osobností se skvělým charakterem. Například tím, že pomůže svojí budoucí ženě s taškami na zastávku, i když by mu mohl odletět let do Japonska. Charlamov kupříkladu dostává nabídku do NHL, ale jako správný vlastenec ji odmítá. Dále ukazuje svůj nezkažený charakter, když na něho tlačí Balašov ze sportovního výboru, aby nahlásil některé praktiky Tarasova (Tarasov vyhodil jeho syna z týmu). Ten, ale odmítá. Balašov ho přesvědčuje, že „váš trenér je psychopat. Jeho drsné způsoby tréninku ohrožují obrázek sovětského sportu. Jestli zastáváš praktiky svého autokratického trenéra, neměl bys patřit mezi elitu sovětského sportu“. A je vydírán, že jednal s kanadským soupeřem. Svoji hrdinnost a neústupnost ukazuje, když jde hrát i přes zranění nohy (po autonehodě). Balašova zde lze považovat do jisté míry za vnitřního nepřítele.

Tarasov je ukázkou autoritáře s drsnými praktikami, ale s výsledky (to lze označit za připodobňování ke Stalinovi či Putinovi). Jeho tréninky s až nelidským přístupem se snaží Charlamova zocelit a zároveň mu ukázat, že se nemá považovat za něco víc. Tarasovovým cílem je udělat z hráčů nejlepší na světě, kteří budou schopni porazit Kanadu, což je považováno za nemožné. Tarasov vyžaduje naprostou poslušnost a plnění příkazů. Je zde ve výsledku ukázán jako ten, co to myslel dobře, snažil se tým sjednotit (udělat z nich bratry) a řádně připravit. Tarasov dokonce postrčí Charlamova, aby znovu navázal kontakt s matkou. Stejně tak, aby vyřešil problémy s přítelkyní. Tarasov byl zpočátku filmu vykreslován jako vnitřní nepřítel (film nám vypráví děj z pohledu Charlamova), nakonec se jeho role otáčí a stává se kladnou, přátelskou postavou.

Velikost Sovětského svazu a téma sjednocení se za jeden národ je například, když zápas (s Kanadou) sjednocuje celý Sovětský svaz, tak ho všichni sledují. Ústředním prvkem je, když Sovětský svaz vítězí 7:3 a stává se tak nejlepším týmem na světě. Což v závěru filmu říká i Tarasov. „Chlapci jsem na vás pyšný, jste nejlepší tým na světě“. Na konci filmu se objevuje věnování Charlamovovi, Tarasovovi a „legendárnímu národnímu týmu“. Film ukazuje, jak absurdně SSSR fungovalo. Tím, že ukazuje na Spartak, jež musí vyhrát nad Sbornou, protože je oblíbeným týmem Brežněva.

Ústředním nepřítelem je zde kanadský tým. Kanadští novináři si utahují ze Sovětů a absolutně nevěří, že by mohla Kanada prohrát. Kanadský novinář říká: „Jestli vyhraje, tak sním vlastní noviny“. V televizi na otázku, co mají připraveného na Sověty, rozbíjí Kanadský hráč sklo s tím, že to na ně mají připravené. Kanadští hokejisté jsou vyobrazeni jako barbaři, všichni žvýkají a vůbec nejsou upraveni tak jako sovětské hokejisté. Kanadčané hrají tvrdě a nečistě, když se snaží zranit co nejvíce sovětských hráčů. Házejí hráče přes hrazení. Kanadský hráč (ten je zde připodobňován k zuřivému býkovi, který chce Charlamova rozdrtit) naznačuje Charlamovovi (ten má být naopak toreador, který se nepříteli umně vyhýbá) podříznutí hrdla. Kanadský trenér během přestávky říká: „Tohle už není hokej, to je válka“. Kanadský hráč fauluje Charlamova, když ho zasáhne hokejkou přes zraněnou nohu. Kanada je tady zobrazena jako ta strana zlých a špatných, kterou jsme ale „my“ hrdý a neústupný národ porazili. Kanada je tady „národním nepřítelem“ ve stylu přímého konkurenta, alespoň tedy co se hokeje týče. Zároveň se jedná o vnějšího nepřítele.

Důvod natočení tohoto filmu je jasný, ukázat slavný úspěch velkého národa, a to skrze legendární hrdiny a tím vyvolat v divákovi vlastenecké cítění a hrdost. Podle Egora Isaeva je Legenda 17 skvělým příkladem sportovního filmu (věnovaného studené válce a konfrontaci se Severní Amerikou), jenž je pouhým křovím pro vojenský film (Isaev 2016: 45). Tento film bych také označil jako součást ruské propagandy.

4.3 Gagarin – Pěrvyj v kosmose (2013)

Film vypráví o životě, a hlavně letu do vesmíru Jurije Gagarina (Jaroslav Žalnin). Film začíná těsně před odletem. Let má na starost hlavní konstruktér Koroljov (Michail Filippov). Ještě před startem se objeví problém s těsněním lodě. Po startu na lodi Vostok, 12. dubna 1961, odlétá Gagarin do vesmíru. Průběh filmu je vyplňován flashbaky⁷ zejména o životě Gagarina nebo o jiných událostech spojených s letem. Ve dvou scénách se objeví Nikita Chruščov. Před návratem na Zemi dojde k problému s oddělením modulu. Nakonec Gagarin v pořádku přistane. Film je zakončen dobovými záběry na oslavující davy a Gagarina.

---

⁷ retrospektiva

Jurij Gagarin je vykreslen jako naprosto dokonalý člověk. Například během testu izolace Gagarina se Koroljov ptá: „Jak Gagarin snáší izolaci“? A laborantka Lebeděvová odpovídá: „Snáší to dobře, celou dobu vtipkuje, nemá emocionální problémy“. Při problémech s těsněním lodě vykazuje Gagarin naprostý klid. Ve filmu je zobrazen jako skvělý manžel a otec. Při oznámení, že bude otcem, doslova jásá radostí. Vždy je v dobré náladě a pozitivně naladěný. Je naprosto oddaný vlasti a připravený plnit rozkazy. Během rozhovoru s matkou říká: „Jsem voják a půjdu tam, kam mě pošlou“. Podle Generálporučíka Kamanina má o některých úkolech pochybnosti, především v bezpečnosti. Koroljov ale namítá, že tak přesně to má být. Je nesobecký a přeje i ostatním, aby byli vysláni na let jako první. Jeden z kosmonautů mu říká: „Chceš být první a raduješ se za jiné“? V této scéně hlasují nanečisto, kdo z nich má mezi nimi největší podporu, aby letěl jako první. Největší podporu má Gagarin. Gagarin je tedy vyobrazen jako statečný hrdina se skvělými vlastnostmi, co dokázal něco, co nikdo jiný před ním nedokázal.

Koroljov je zachycen jako ten správný a zodpovědný muž, který nadevše ctí lidský život. Když se kosmonauti v jedné scéně, v zájmu výhry nad Američany, ve vyslání prvního člověka do vesmíru sami hlásí jako dobrovolníci. I přesto, že si uvědomují, že by mohli zemřít. A shodují se, že jsou připraveni. Koroljov říká, že připraven není a dodává: „Nepotřebuji nesmyslné lidské oběti“. Starost o lidský život a zdraví je zde vykreslována jako důležitá záležitost, ať už u Gagarina při testu přetížení nebo u kosmonautů v přetlakových komorách.

Velikost Sovětského svazu je vyobrazena například ve scénách s raketou. Kde je velkolepě představována raketa, a to i pomocí hudby, například při jejím startu. Od roku 1969, je vždy 12. dubna Mezinárodní den letectví a kosmonautiky. Ten byl během studené války oslavován hlavně v zemích východního bloku. Od roku 2007 byl OSN vytvořen Světový den lidského letu do vesmíru, který připadá také na 12. dubna (Aktuálně 2019d). Je tedy zřejmé, jaký důraz je Ruskem kladen právě na tento výrazný milník a úspěch v kosmonautice. A domnívám se, že i to je důvodem snah o pompéznost v těchto scénách. Na semknutí národa je poukázáno třeba tím, když se z 20- ti vybraných kosmonautů stanou v průběhu filmu přátelé, kteří se považují za bratry. Nebo ve chvíli, kdy celý národ slaví odlet Gagarina do vesmíru, či jeho návrat. Ve filmu je připomínáno

první vítězství ve vesmírném závodu, Sputnik. Absurdní fungování SSSR je i v tomto filmu, když Chruščov nechá povýšit Gagarina z poručíka na majora, protože je prvním člověkem ve vesmíru.

Na první pohled se může zdát, že za nepřítel zde budou jasně označeni Američané. Nicméně třeba ve scéně, kde jsou kosmonauti natáčeni, Generálporučík Kamanin říká: „Když můžou Američani natáčet ty svoje, proč ne my? Naši hrdinové nejsou horší, ale lepší“. Západ je zde sice přímo označen jako nepřítel, ale pouze v informativním neutrálním smyslu. Film pak přeci jenom ukazuje vítězství nad nepřítelem v podobě úspěšného letu, to ale neznamená, že je životně důležité ho porazit. Spíše než na Američany, je zde poukázáno na klasičtějšího nepřítel, a to z druhé světové války. Ve flashbacku ukazuje film, jak byl za války (okupace) nedostatek jídla, ale Němci si mohli vzít vše. Děti označují německého vojáka za fricka. Ten je představován jako to největší zlo. Když mu děti chtějí vzít jídlo, které původně bylo jejich rodiny, tak Jurijovo bratra chytí a za šálu pověsí (s cílem ho oběsit) na strom. Scéna je podpořena dramatickou až hrůzu vyvolávající hudbou. Tady je možné říci, že Němci obecně (druhováleční), jsou tím typem „nepřítel národa“, co je „obětním beránkem“.

Ještě před závěrečnými titulky je v textu obviněno vedení SSSR, že tlačilo Gagarina k dalším letům, a proto zemřel během nehody. Kromě toho, je zde Chruščov zesměšněn, když prochází kolem modelových návrhů budov, a je mu vysvětlováno, co je co. Když prochází kolem stolu s talíři, ptá se také, co to je? Film se tak snaží jasně vyhranit k nejužšímu vedení SSSR, ale samotný národ tohoto státu a jeho hrdiny vidí v nejlepším světle. Důvod k natočení tohoto filmu viz předchozí (Legenda 17). Stejně jako předchozí i tento je součástí ruské propagandy.

4.4 Bitva o Sevastopol (2015)

Film je především o životě Ljudmily Pavličenkové (Julia Pěresild) během druhé světové války. Hlavně během bojů na frontě a bitvě o Sevastopol a během návštěvy studentské delegace v USA. Příběh vypráví Eleanor Rooseveltová (Joan Blackham) v roce 1957, která se s Ljudmilou spřátelila v roce 1942. Ljudmila je studentkou na univerzitě v Kyjevě. Zde se setkává s doktorem Borisem. Poté co na střelecké soutěži ukáže svůj talent, je poslána na výcvik odstřelovačů. Následně je poslána na frontu a přiřazena ke kapitánovi

Makarovovi, do něhož se po čase zamiluje. Během bitvy je zraněna, chvíli se léčí. Makarov následně umírá. Ljudmila se vrací do boje. Jejím novým velitelem je Leonid Kitsenko. Společně plní rozkazy a zamilují se do sebe. Ljudmila je také využívána k sovětské propagandě. I o Leonida následně přichází, když je těžce zraněn dělostřeleckým granátem. Během válečné propagandy je i přes zranění poslána zabít německého odstřelovače, jenž má zabít ji. Tento souboj vyhraje a je evakuována ze Sevastopolu, tím pro ni válka končí. Po válce se vdává a má syna.

Hrdinnost, neústupnost a výjimečnost je ukazována především na hlavní postavě. Motivací Ljudmily bylo ukázat otci, že na ní může být pyšný (ten chtěl syna). Během výcviku odstřelovačů ukazuje mimořádné schopnosti vhodné pro odstřelovače. Svoji neústupnost a odhodlanost ukazuje na návštěvě v USA, kde se Ljudmila vyjádří, že by raději byla ve válce. Eleanor Roosveltová hned na začátku filmu (v rozhovoru s mužem, který s ní sedí v autě) upřednostní navštívení Ljudmily před setkáním s Chruščovem. Roosveltová komentuje Ljudmilu: „Zvítězila na všech frontách, jako voják, jako diplomat i jako žena“.

Ve filmu je ukázáno na semknutí národa a na povýšení se nad sebou samým i nad svým životem. Především, když za záchranu života Ljudmily položí život jiní. Boris (jakožto její ošetřující doktor) například, i přesto, že by nemusel a mohl ji ponechat v bezpečí mimo boj, pouští Ljudmilu na frontu (ta si to přeje). Dále, při evakuaci Sevastopolu má Boris jako doktor propustku, tu ale věnuje Ljudmile, aniž by to věděla. Tím dokazuje, svoji hrdinnost (v Sevastopolu zahyne).

I když nepřitelem jsou Němci, film nemá snahu je vykreslovat jako zlo, které je nutné zničit. Naopak Ljudmila Němce nesnáší, označuje je za fašisty. Když má proslov k sovětským vojákům, říká: „Přisahám, že se v boji proti nepříteli nebudu šetřit. A že s touto puškou zabiji sto fašistů“! Ljudmila kopíruje tehdejší sovětskou propagandu, když Německo označuje za agresora a stát fašistů. „Zabila jsem 73 fricků a mohlo jich být více“. V zabíjení nepřátel se vyžívá. Kitsenkovi říká: „Fašisti si nezaslouží snadnou smrt“. Film ale ukazuje, že i Němci jsou lidé, a že to, jak se Ljudmila chová, není správné. V tomto filmu je tak možné najít paralelu s mnohými filmy, které začaly vznikat po roce 2000. Při souboji s německým odstřelovačem už má k nepřátelům stejný přístup jako k lidem, když mu po jeho zabití zavře oči (to už si uvědomuje, že zabíjení ve válce je

nutnost a ne zábava). Zajímavé naopak je, že jako záporná postava je zde zobrazen sovětský politruk Nikolaj Profokievič. Nelíbí se mu, že Roosveltová se přátelí s Ljudmilou, a že s ní může trávit čas o samotě. Když Roosveltová chce, aby se Ljudmila prezentovala jako žena, Profokievič říká: „Ty nejsi žena, ty jsi sovětský voják“. V tomto filmu je možné nalézt jak vnitřní, tak vnější nepřátele.

Vzhledem k tomu, že tento film má pojednávat o bitvě o Sevastopol, není možné zde poukázat na velké vítězství, protože bitva byla prohrána. Proto se film věnuje primárně odstřelovačce Ljudmile Pavličenkové a skrze ni jsou ukazovány alespoň dílčí úspěchy jednotlivce. Film na SSSR nahlíží spíše neutrálním pohledem, jak totiž tlačí do popředí hlavní hrdinku a vše se točí kolem ní. Není zde buď prostor nebo snaha jasně se odkázat k samotnému státu. Důvod natočení tohoto filmu je poukázat opět na hrdinnost skrze jednotlivce. Také si připomenout historii Krymu, kdo za něj bojoval a kdo ho chránil během druhé světové války. Film chce možná také záměrně vymazat Krymské Tatary z kolektivní paměti, aby záměrně vyrušil jejich historické spjatí s ostrovem (ve chvíli, kdy je vůbec nezmiňuje). I když v omezenější míře i tento film bych zařadil jako součást ruské propagandy.

5 Závěr

Vyobrazování Sovětského svazu v současné ruské filmové tvorbě s podporou státních fondů je součástí většího tematického celku. Tímto celkem a základem, z kterého vychází celá práce je instrumentální politizace dějin.

Instrumentální politizace dějin je nástroj využívaný hlavně politiky pro upevnění jejich tvrzení a názorů. Politici se obracejí do historie, kterou následně propojují se současností a toto využívají ve svůj prospěch. V historii se často snaží obracet ke svému národu a státu, zdůraznit jejich minulost a přenést ji do současnosti. Velmi častým aspektem, který využívají, jsou například významné historické události. U nás je takovým příkladem třeba Miloš Zeman. Ten nedávno spojil vyjednávání s Tálibánem s Mnichovskou dohodou. V zahraničí netřeba jít daleko, slovenský premiér Robert Fico, často propojoval historii se současností na oslavách Slovenského národního povstání. Zde poukazoval na jedinečnost tohoto povstání, ale také skrze Slovenský stát kritizoval politického soupeře Kotlebu, když ho spojoval s fašizmem (Naxera - Krčál 2015: 56-58). K politizování dějin nemusí docházet pouze pomocí vyjádření politiků, ale třeba skrze jiné činnosti a akce. Toto může činit i stát jako nástroj vládnoucího režimu.

V Rusku je toto běžná záležitost vládnoucího režimu. Ten se do historie při politizování dějin nemusí obracet daleko do minulosti. Velmi často totiž sáhne do doby sovětské éry, v níž se následně obrací k dobám vlády Josifa Stalina. Od nástupu Vladimira Putina k moci se začalo objevovat uplatňování politiky restalinizace. V rámci této politiky docházelo například k výstavbám soch sovětského diktátora na území Ruska (Khapaeva 2016: 64), vytváření nových učebnic (které byly jasně pochvalné) nebo k zavedení tradice dočasného přejmenování města Volgograd na Stalingrad během oslav. To vše s cílením Putinova vládnoucí režimu na připomínání velkého vítězství ve druhé světové válce (vyhraného za vlády Stalina), které má velký význam nejen pro Putina, ale i celý ruský národ. Restalinizace má tedy ukázat vládu Stalina v dobrém světle. Sovětský svaz má také své místo v dokumentech v televizi. Zde bývá i zobrazen v pochvalném narativu. Ve chvíli, kdy si Putin uvědomil, že není úplně výhodné silně tlačit na chválení Stalinovy vlády, začalo docházet během mandátu prezidenta Medveděva na jistou formu vyvažování v náhledu na Sovětský svaz. Tak se nastartovalo připomínání obětí stalinských represí nebo přepisování učebnic, které byly mnohem vyváženější atd.

Pomocí filmografie lze také utvářet názory a mínění veřejnosti. Proto Ruská vláda ve velkém podporuje tvorbu filmů skrze státní fondy. Díky tomu tak vznikly i mnou analyzované snímky *Legenda 17*, *Gagarin - Pěrvyj v kosmose* a *Bitva o Sevastopol*. Všechny tři pojednávají o sovětské éře. *Legenda 17* nám má připomenout legendární vítězství Sovětského svazu v hokeji nad (neporazitelně vykreslenou) Kanadou. I když má menší výhrady k tehdejšímu sovětskému vedení, jasně převažuje zobrazování hrdinství a bratrství sovětského národa v boji s nepřátelským Západem. Film tedy má jednoznačně ukázat velikost Sovětského svazu a tím jej ukázat v pozitivním světle. *Gagarin* zobrazuje opět velké vítězství nad Západem, když se kosmonaut Gagarin dostane jako první člověk do vesmíru. Opět je zde zobrazeno bratrství a hrdinnost sovětského národa, ale film se nebojí mnohem víc kritizovat sovětské vedení. Také chybí demonizování Západu jako nepřítel. I tento film ukazuje velikost Sovětského svazu a taktéž ho zobrazuje v pozitivním světle. *Bitva o Sevastopol* jako jediná nezobrazuje velké vítězství. Spíše ukazuje jedinečnost a hrdinnost ústřední postavy Ljudmily a skrze ni ukazuje alespoň malé úspěchy. Nepřítel se vůbec nesnaží demonizovat, ale snaží se ho ukázat jen jako válčící stranu. Na Sovětský svaz jako takový nebo jeho vedení vůbec nepoukazuje. Tento film jako jediný velikost Sovětského svazu neukazuje, když připomíná prohranou bitvu. Všechny tři filmy mají vyvolat u diváka pocit hrdosti a vlastenectví.

Současný ruský režim využívá filmy v rámci politizace dějin jako nástroj vlastní propagandy. Skrze filmy tato propaganda demonizuje státy Západu a zároveň chce, pokud to tematika dovolí, vyvolávat hrdost a vlastenectví u (ruských) diváků. Veškeré tyto snahy mají legitimizovat autoritářskou vládu prezidenta Putina a co nejvíce semknout národ kolem jeho vlády.

6 Literatura a prameny

Adler, Nanci (2005). The Future of the Soviet Past Remains Unpredictable: The Resurrection of Stalinist Symbols Amidst the Exhumation of Mass Graves. *Europe-Asia Studies* 57 (8), s. 1093–1119.

Adler, Nanci (2012). Reconciliation with – or rehabilitation of – the Soviet past? *Memory Studies* 5 (3), s. 327–338.

Bernays, Edward L. (1928). *Propaganda* (New York: Liveright).

Ellul, Jacques (1973). *PROPAGANDA: The Formation of Mens Attitudes* (New York: Vintage Books).

Gellner, Ernest (2003). *Nacionalismus* (Brno: CDK).

Gjerde Lundby, Kristian (2015). The use of history in Russia 2000–2011: the Kremlin and the search for consensus. *East European Politics* 31 (2), s. 149–169.

Hroch, Miroslav (2003). *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů* (Praha: Sociologické nakladatelství).

Hutchings, Stephen – Rulyova, Natalia (2009). *Television and Culture in Putin's Russia: Remote control* (New York: Routledge).

Hutchings, Stephen – Szostek, Joanna (2015). Dominant narratives in Russian political and media discourse during the Ukraine crisis. In: Pikulicka-Wilczewska, Agnieszka – Sakwa, Richard eds., *Ukraine and Russia. People, politics, propaganda and perspectives* (Bristol: E-International Relations Publishing), s. 173–185.

Isaev, Egor (2016). The Militarization of the Past in Russian Popular Historical Films. *Ideology and Politics* 1 (6), s. 31–50.

Jowett, Garth S. – O'Donnell, Victoria (2015). *Propaganda & Persuasion* (California: SAGE Publications, Inc.).

Kalinina, Ekaterina (2017). Beyond nostalgia for the Soviet past: Interpreting documentaries on Russian television. *European Journal of Cultural Studies* 20 (3), s. 285–306.

Kattago, Siobhan (2008). Commemorating Liberation and Occupation: War Memorials Along the Road to Narva. *Journal of Baltic Studies* 39 (4), s. 431–449.

Kangaspuro, Markku – Lassila, Jussi (2017). From the Trauma of Stalinism to the Triumph of Stalingrad: The Toponymic Dispute of Volgograd. In: Fedor, Julie – Kangaspuro, Markku – Lassila, Jussi – Zhurzhenko, Tatiana eds., *War and Memory in Russia, Ukraine and Belarus* (Hampshire: Palgrave Macmillan Memory Studies), s. 141–170.

Khapaeva, Dina (2016). Triumphant memory of the perpetrators: Putin's politics of re-Stalinization. *Communist and Post-Communist Studies* 49 (1), s. 61–73.

- Košťálová, Petra (2012). *Stereotypní obrazy a etnické mýty. Kulturní identita Arménie* (Praha: SLON).
- Krčál, Petr – Naxera, Vladimír (2011). Veřejné akce jako divadelní představení. *Středoevropské politické studie* 13 (1), s. 1–23.
- Krčál, Petr – Naxera, Vladimír (2015). „Díky, Ameriko!“: Dramaturgická analýza Slavností svobody v „nejameričtější“ městě Evropy.“ *Central European Political Studies Review* 17 (3–4), s. 313–338.
- Kuzio, Taras (2016). Soviet and Russian anti-(Ukrainian) nationalism and re-Stalinization *Communist and Post-Communist Studies* 49 (1), s. 87–99.
- Lee, Moonyoung (2011). Nostalgia as a Feature of "Glocalization": Use of the Past in Post-Soviet Russia. *Post-Soviet Affairs* 27 (2), s. 158–177.
- Liñán, Miguel Vázquez (2010). History as a propaganda tool in Putin's Russia. *Communist and Post-Communist Studies* 43 (2), s. 167–178.
- Malinova, Olga (2015). *Aktualnoe proshloe: Simvolicheskaya Politika Vlastvujuschei Eliti I Dilemi Rossiiskoi Identichnosti* (Moskva: OSPEN).
- Michela, Miroslav (2008). Pripomínanie a kanonizovanie minulosti. Úvaha na margo niektorých diskusií o dejinách Slovenska. *Forum Historiae* 2 (1), s. 1–13.
- Naxera, Vladimír – Krčál, Petr (2015). Obrazy ne-bezpečnosti v projevech slovenských politiků. *Politics in Central Europe* 12 (1S), s. 49–61.
- Naxera, Vladimír – Krčál, Petr (2016). Oslavy výročí Slovenského národného povstání v Banské Bystrici v roce 2016 jako legitimizační nástroj představ slovenských politiků. *Acta FF ZČU* 8 (2), s. 29–42.
- Norris, Stephen M. (2007). Guiding stars: the comet-like rise of the war film in Putin's Russia: recent World War II films and historical memories. *Studies in Russian and Soviet Cinema* 1 (2), s. 163–189.
- Nowak, Andrzej (2009). *Impérium a ti druzí. Rusko, Polsko a moderní dějiny východní Evropy* (Brno: CDK).
- Paul, Christopher – Matthews, Miriam (2016). The Russian “Firehose of Falsehood” Propaganda Model: Why It Might Work and Options to Counter It. *RAND Corporation* s, 1–16.
- Randák, Jan (2008). Historie v současném i budoucím veřejném prostoru – úvahy o dějinách a paměti. *Forum Historiae*, 2 (1), s. 14–22.
- Roberts, Kari (2017). Understanding Putin: The politics of identity and geopolitics in Russian foreign policy discourse. *International Journal*, 72 (1), s. 28–55.

Rotaru, Vasile (2018). Instrumentalizing the recent past? The new Cold War narrative in Russian public space after 2014. *Post-Soviet Affairs* 35 (1), s. 25–40.

Van Gorp, Jasmijn (2011). Inverting film policy: film as nation builder in post-Soviet Russia, 1991-2005. *Media, Culture & Society* 33(2), s. 243–258.

Van Herpen, Marcel (2013). *Putinism: The Slow Rise of a Radical Right Regime in Russia* (Hampshire: Palgrave Macmillan).

Sherlock, Thomas (2016). Russian politics and the Soviet past: Reassessing Stalin and Stalinism under Vladimir Putin. *Communist and Post-Communist Studies* 49 (1), s. 45–59.

Schmitt, Olivier (2018). When are strategic narratives effective? The shaping of political discourse through the interaction between political myths and strategic narratives. *Contemporary Security Policy* 39 (4), s. 487–511.

Taylor, M. Philip (2003). *Munitions of the Mind: A history of propaganda from the ancient world to the present era* (Manchester: Manchester University Press).

Yanushkevich, Irina (2014). Semiotics of Social Memory in Urban Space: The Case of Volgograd (Stalingrad). *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education* 2 (1), s. 43–50.

Internetové zdroje

Aktuálně (2019a). *Bombardování Jugoslávie byla chyba, řekl Zeman. Misi NATO v Afghánistánu by posílil* (https://zpravy.aktualne.cz/domaci/bombardovani-jugoslavie-byla-chyba-rekl-zeman-misi-nato-v-af/r~d37bf786441211e9b6a9ac1f6b220ee8/?utm_source=centrumHP&utm_medium=newsbox&utm_content=default&utm_term=position-1&utm_campaign=Aktualne, 11. 3. 2019)

Aktuálně (2019b). *Klaus přirovnal přijímání zákonů EU k výběru Židů do transportu* (https://zpravy.aktualne.cz/domaci/klaus-srovnal-prijimani-zakonu-eu-k-vyberu-zidu-do-transport/r~9e34036044e011e9b5e8ac1f6b220ee8/?utm_source=centrumHP&utm_medium=newsbox&utm_content=default&utm_term=position-0&utm_campaign=Aktualne, 12. 3. 2019).

Aktuálně (2019c). *Ruská vojenská letadla v Caracasu jsou porušením ústavy, říká Guaidó. Rusko odporuje* (<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/ruska-vojenska-letadla-v-caracasu-jsou-porusenim-ustavy/r~21f6b52a4fff11e9b2a00cc47ab5f122/>, 27. 3. 2019).

Aktuálně (2019d). *První člověk ve vesmíru se mohl jmenovat Shepard. V závodu s Gagarinem šlo o dny* (<https://magazin.aktualne.cz/obrazem/gagarin-odstartoval-eru->

cloveka-ve-vesmiru-den-jeho-vzletu-s/r~8553dda25c5f11e98a200cc47ab5f122/, 12. 4. 2019).

Ehl, Martin (2019). Zeman zopakoval, že s teroristy se nevyjednává. Ostatní státníci vyzývali k jednotě. *Aktuálně*. 12. 3. 2019 (<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/zeman-zopakoval-ze-s-teroristy-se-nevyjednava-ostatni-statni/r~e2a914c444c511e998d70cc47ab5f122/>, 12. 3. 2019).

Echo24 (2017). *Největší Rus je Stalin, pak hned Putin* (<https://echo24.cz/a/wpiMT/nejvetsi-rus-je-stalin-pak-hned-putin>, 9. 4. 2019).

Koposov, Nikolay (2011). "The Armored Train of Memory": The Politics of History in Post-Soviet Russia. *Perspectives on History*. 1. 1. 2011 (<https://www.historians.org/publications-and-directories/perspectives-on-history/january-2011/the-armored-train-of-memory-the-politics-of-history-in-post-soviet-russia#note9>, 14. 4. 2019).

iDnes (2019). *Zatýkání kvůli přejmenování města, kazašská Astana se změní na Nur-Sultan* (https://www.idnes.cz/cestovani/kolem-sveta/kazachstan-astana-nur-sultan-prejmenovani-metropole.A190321_140900_kolem-sveta_hig, 23. 3. 2019).

The Moscow Times (2018). *State TV Still Biggest and Most Trusted News Source for Russians — Poll* (<https://www.themoscowtimes.com/2018/04/18/state-tv-still-biggest-most-trusted-news-source-russians-poll-a61205>, 10. 3. 2019).

Tverigrad (2015). *В Тверской области открыли музей Сталина* (<https://tverigrad.ru/publication/v-tverskojj-oblasti-otkryli-muzejj-stalina>, 23. 3. 2019).

7 Summary

The bachelor thesis is focused on the politicization of history in general. Further, it is focused on the Soviet era in the Russian environment. And especially on the depiction of the Soviet Union in Russian cinematography. I divided the work into three parts. The first part explains what an instrumental politicization of history is and how it is used in particular cases. The second part discusses how the Soviet Union is depicted in the Russian environment in general. This is illustrated by specific examples. The third part is focused on the analysis of three selected films. This analysis is to find out how the Soviet Union is depicted in contemporary Russia.

The aim of the bachelor thesis was to explain what is the instrumental politicization of history and how it is used as a weapon in the political environment and show examples. Next, to show in which way is the history in contemporary Russia politicized and show this on the base of concrete examples. And finally, analyze selected cinematographic works based on how they depict the Soviet Union.

Instrumental politicization of history is a tool mainly used by politicians to consolidate their claims and opinions. The history they work with then connects with the present and they use it to their advantage. In Russia, the victory in World War II is most commonly used to politicize history. This is associated with the Stalin period. So the government's activity in this direction is focused a lot on his person. In the films Legend 17 and Gagarin: First in Space, the Soviet Union is displayed positively on the basis of great success. On the other hand, in the Battle for Sevastopol, despite the loss, it is impossible to talk about the negative image of the Soviet Union. Rather, the Soviet Union is depicted in neutral nature.